

Rusko v 21. storočí
Mocenské postavenie a determinanty zahranično-bezpečnostnej politiky
Autor: Pavol Ďuriš

Ruská federácia prešla po rozpade Sovietskeho zväzu výrazným procesom transformácie, predovšetkým v oblasti bezpečnostnej a zahraničnej politiky. Proces konsolidácie štátu poznamenali dve kľúčové fázy a jedna výrazná politická osobnosť, ktoré spolupôsobili pri tvorbe súčasného statusu Ruska v novom miléniu.

Každý suverénny štát má svoju vlastnú predstavu o tom, ako sa bude správať a vymedzovať voči svojmu okoliu. Konkrétnym výstupom administratívy štátu môžu byť rôzne koncepcie, stratégie, doktríny, či výroky príslušných politických predstaviteľov. V odbornej terminológii takýto ucelený model správania daného štátu na medzinárodnej pôde označujeme zahranično-bezpečnostná politika štátu. V prípade Ruskej federácie si v nasledujúcom článku priblížime viacero dokumentov, koncepcií a opatrení realizovaných politickými predstaviteľmi, ktoré vytvárajú celkový pohľad na vystupovanie krajiny doma a v zahraničí.

Rusko v kontexte doby

Aby sme pochopili, v akom dobovom kontexte si samostatné Rusko po rozpade ZSSR utváralo svoje postavenie na medzinárodnom poli, priblížime si situáciu v krajine na prelome tisícročí. Ruská federácia (ďalej skratka RF) bola pred rokom 2000 krajinou, o ktorej sa tvrdilo, že nemá sformulované žiadne princípy, zásady, ciele, smerovania svojej vnútornej, zahraničnej a hlavne bezpečnostnej politiky. Všetko sa prispôbovalo tendenciám, ktoré udávala tzv. „prezidentská rodina“ (Taťjana Djačenko – dcéra Borisa Jeľcina, Valentín Jumašev, Boris Berezovskij, Anatolij Čubajs...) a kamuflovalo sa to „mnohovektornosťou politiky“. Preto sa záujmy Ruskej federácie prispôbovali záujmom jednotlivých osôb – oligarchov. (Tarasovič 2004, s. 122)

Situácia sa zmenila, keď v roku 1999 na politickú scénu nastúpil bývalý riaditeľ Federálnej služby bezpečnosti (FSB) RF Vladimír Putin. V čase jeho nástupu do prezidentského úradu v roku 2000 existovala reálna hrozba rozbitia federácie, množili sa teroristické útoky, narastal zahraničný dlh Ruska, nevyplácali sa výplaty a dôchodky, miestni gubernátori si robili v svojich „otčinách“, čo len chceli. Nastali problémy s odvádzaním daní do federálneho rozpočtu, rozkrádali sa regionálne rozpočty, krajinu sužovala obrovská korupcia a rozvoj organizovaného zločinu. Putin videl za týmto všetkým predovšetkým oslabenie moci a oslabenie moci logicky znamená oslabenie štátu. Všetkými krokmi, ktoré uskutočnil, sa snažil posilniť federálnu moc a tým aj štát. (Tarasovič, Ondrejcsák, Lupták 2005, s. 254-255)

V roku 1999 sa civilné objekty v Rusku (Moskva a Volgograd) stali terčom teroristických útokov, ktorých pôvod bol v Čečensku. V auguste toho istého roku vzniklo nebezpečenstvo štiepenia federácie, keďže ozbrojené oddiely čečenských separatistov po boku s arabskými mudžahedínmi vpadli do Dagestanu. Rusko začalo veľkú antiteroristickú operáciu. (Tarasovič 2004, s. 123) Toto je len stručný náčrt situácie, ktorý nám pomôže vytvoriť si obraz o stave krajiny na konci 20. storočia.

Čiastočný obrat nastal po roku 2000 politikou Vladimíra Putina. Vo všeobecnosti prezident Ruskej federácie po získaní úradu spolupracuje pri výkone svojho mandátu aj s dvoma zložkami – s Bezpečnostnou radou RF (vznikla v roku 2005 ako iniciatíva prezidenta Putina)

a so Štátnou radou RF, ktorých je zároveň aj predsedom. V krátkosti si preto priblížme primárne postavenie týchto dvoch inštitúcií.

Základnými právomocami, ktorými disponuje Bezpečnostná rada[1], sú predovšetkým aktivity zaisťujúce bezpečnosť štátu, spoločnosti a jednotlivcov, ktorí môžu čeliť vnútorným a vonkajším hrozbám. Prioritnými kompetenciami sú štátna bezpečnosť, verejná a socio-ekonomická bezpečnosť, bezpečnosť v oblastiach ako je obrana, informácie, armáda či medzinárodné záležitosti[2]. BR má 11 stálych členov a 12 radových členov, ktorým predsedá práve prezident. Štátna rada vznikla v roku 2000 ako poradný orgán prezidenta v oblastiach s najvyššou štátnou dôležitosťou. Jedným z motívov jej vzniku bolo dostať pod kontrolu regionálnych lídrov, slúži však i potrebám a účelom členov Federálneho zhromaždenia a Štátnej Dumy.[3]

So začiatkom druhého volebného obdobia prezidenta Putina v roku 2004 sa už spája výraznejšia konsolidácia postsovietskeho priestoru, prechod k reálnej mnohovektorovej politike, značné využívanie ekonomických nástrojov v zahraničnej politike, orientácia na depolitizáciu a pragmatizáciu vzťahov so Západom (čiže dôležité nie sú spoločné hodnoty, ale spoločné záujmy a hrozby). Naďalej pokračuje fungovanie faktorov napomáhajúcich rastu zahraničnopolitickej autority Ruska vo vzťahu k jeho okoliu, vrátane priestoru Spoločenstva nezávislých štátov. (Tarasovič, Ondrejcsák, Lupták 2005, s. 251-252)

V máji 2008 sa skončil zároveň Putinovi mandát a v jeho šlapajách pokračuje aj novovymenovaný prezident Medvedev. Sériou mediálnych vystúpení týchto dvoch osobností pred a predovšetkým počas volebnej kampane sme mohli predpokladať ďalší priebeh udalostí – Putin si vymenil prezidentský mandát s Medvedevom za jeho premiérsky a tým sa de facto pokračuje v doterajšom proputinovskom smerovaní Ruskej federácie. Očakáva sa však, že Medvedev nebude len poslušným a vďačným príjemcom toho, čo mu jeho predchodca zveril, ale že sa presunie z roviny správcu Putinovej moci do role aktívneho politického lídra ruského národa.

Základné dokumenty z oblasti ruskej štátnej bezpečnosti

Druhú časť mocenskej politiky Ruska na medzinárodnom poli reprezentujú oficiálne dokumenty. Medzi najdôležitejšie dokumenty vojenskej a obranno-priemyselnej bezpečnosti súčasného Ruska považujeme prezidentský dekrét Vladimíra Putina z roku 2000, ktorý uzrel svetlo sveta pod názvom Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie[4].

Podľa tejto koncepcie sa síce na minimum zmenšila hrozba jadrovej vojny, ale na medzinárodnej sfére sa objavujú nové výzvy a hrozby proti národným záujmom Ruska. Zosilnela tendencia k vytváraniu unipolárnej štruktúry s ekonomickou a silovou dominanciou USA. Pri riešení principiálnych otázok medzinárodnej bezpečnosti sa vsádza na západné inštitúcie či na oslabenie úlohy BR OSN. V tejto situácii sa bude Rusko usilovať o vytvorenie multipolárneho systému medzinárodných vzťahov. (Krejčí 2007, s. 289)

Hlavnými cieľmi zahraničnej politiky Ruska potom budú:

- „zaistenie bezpečnosti krajiny, ochrany a upevnenia jej suverenity a teritoriálnej celistvosti ako jedného z vplyvných centier súčasného sveta, ktoré je nevyhnutné pre rast politického, ekonomického, intelektuálneho a duchovného potenciálu Ruska;

- udržanie vplyvu na celosvetové procesy s cieľom vytvárania stabilného, spravodlivého a demokratického svetového poriadku, ktorý sa opiera o medzinárodné právo, Chartu OSN či o rovnoprávne a partnerské vzťahy medzi štátmi;
- vytváranie výhodných vonkajších podmienok pre postupný rozvoj Ruska, rast ekonomiky, zvýšenie životnej úrovne obyvateľstva, úspešné uskutočnenie demokratických reforiem, upevnenie ústavného poriadku, ochrany práv a slobôd človeka;
- vytváranie pásu dobrého susedstva pozdĺž ruských hraníc s cieľom odstrániť súčasné konflikty a predísť potenciálnym ohniskám napätia a konfliktov;
- hľadanie súhlasu a zhodných záujmov s ostatnými štátmi a medzinárodnými organizáciami pri riešení úloh daných prioritami Ruska, vytváranie systému partnerských a spojeneckých zväzkov na tomto základe;
- všestranná ochrana práv a záujmov ruských občanov v zahraničí;
- popularizácia ruštiny a kultúry národov Ruska v zahraničí.“ (Krejčí 2007, s. 289-290)
Okrem toho koncepcia definuje trinásť základných úloh, ktoré sú pre naše potreby nezaujímavé.(viac o úlohách pozri dielo citovaného O. Krejčího)

Druhým relevantným dokumentom je otvorená doktrína modernizácie Ozbrojených síl Ruskej federácie, ktorá vyšla v 2003 pod názvom Aktuálne úlohy Ozbrojených síl Ruskej federácie. Doktrína definuje smer, akým by sa mali ruské ozbrojené sily uberať v kontexte so súčasnou bezpečnostnou situáciou vo svete. Ide o dokument, v ktorom sa RF snaží odpovedať na aktuálne výzvy a hrozby súčasnosti. Dokument už odzrkadľuje aj zmenu v chápaní pojmu „obrana“. Rusko od obrany svojho územia prechádza k obrane svojich záujmov. Týmto dokumentom dáva najavo, že je pripravené prispôbiť sa aktuálnym trendom v bezpečnostnom prostredí. Hlavnými tézami sú písomné stanoviská, v ktorých sa tvrdí, že doterajšia koncepcia tradičných vojen sa mení. Je preto potrebný výcvik pre obvyklú bojovú činnosť, aj na protipartizánsku vojnu a na boj s rôznymi formami terorizmu. Hlavnou údernou silou sa v súčasných konfliktoch stáva vzdušný komponent.

Vo všeobecnosti sa možnosť priamej vojenskej hrozby pre Rusko dá ohodnotiť ako nízka. V perspektíve však bude ruské vojenské plánovanie počítat' s celým radom faktorov. V prvom rade ide o situáciu, konflikt alebo proces politického alebo vojensko-politického charakteru, rozšírenie ktorého môže podstatne zmeniť geopolitickú situáciu v regióne prioritnom pre záujmy Ruska alebo predstavovať priame ohrozenie bezpečnosti RF. Medzi také faktory sa radí vnútorná situácia a stabilita v krajinách SNŠ a v regiónoch susediacich s nimi. (Tarasovič 2004, s. 124)

Program má dve hlavné priority – priorita Armáda a priorita Výzbroj. Ozbrojené sily Ruskej Federácie (OS RF) tvorilo k roku 2005 okolo milióna príslušníkov, čo je o 250 tisíc viac, než sa pôvodne plánovalo. V súčasnosti tvorí ruskú armádu cez 1 160 000 príslušníkov a v OS RF je cez 70 % profesionálov.

Základom OS budú sily jadrového zadržovania. Rusko vlastní niekoľko desiatok rakiet UR-100N-UTXX (v klasifikácii NATO ide o rakety typu SCUD). Tento typ rakiet patrí medzi najsilnejšie strategické rakety, ktoré môžu niesť do desať jadrových bojových blokov a majú vypracovaný účinný systém prekonávania protivzdušnej obrany.

V leteckom rozvoji strategických síl zadržovania bude hlavné úsilie zamerané na modernizáciu lietadla Tu-160 ako polyfunkčného lietadla, ktoré je schopné používať vysoko presné konvenčné rakety i rakety s jadrovými hlavicami a taktiež vykonávať vzdušný prieskum. V prípade modernizácie raketových ponoriek strategického významu sa plánuje vyvinúť nový raketový komplex. (Tarasovič 2004, s. 124-125)

Od oficiálnych dokumentov k realite mediálnych vystúpení

Predstavili sme si oficiálnu líniu zahranično-bezpečnostnej politiky Ruska. Zaujímavým je aj sledovanie aktivít popredných mocenských predstaviteľov, na základe ktorých môžeme vidieť, ako sa tieto dokumenty uvádzajú do praxe..

Na novoročnej recepcii Ministerstva zahraničných vecí Ruskej federácie[5] určenej pre novinárov a následne na tlačovej konferencii ruského ministra zahraničných vecí Sergeja Lavrova[6] s médiami v januári 2008 zhodnotil minister Lavrov uplynulý rok a odpovedal na otázky novinárov, aký by mal byť nový rok 2008 z pohľadu zahranično-bezpečnostnej politiky RF. Pre nás sú najzaujímavejšie tieto jeho slová: „Snažili sme sa a budeme zachovávať doterajšiu zahraničnú politiku založenú na zrozumiteľných národných záujmoch vychádzajúcich z pragmatizmu a spoločného záujmu pre reálnu politiku. Naša zahraničná politika nevychádza zo žiadnej ideológie. Sme spokojní s našimi zásadovými prístupmi v zahraničnej politike, snahou nachádzať široké porozumenie a získavať všeobecné uznanie vo svete...Prispeli sme k ďalšej konsolidácii ruskej spoločnosti.“

Pred novinármi okrem iného vyzdvihol zásluhy prezidenta Putina na politickom a ekonomickom posilňovaní pozícií Ruska nielen doma, ale aj v zahraničí, „solídne základy“ ruskej diplomacie na medzinárodnom poli v procese vytvárania multipolarity či nenásilné zámery proti komukoľvek a ktorejkoľvek krajine. V týchto intenciách, aj keď to môže vyznieť paradoxne, vyzdvihuje prezidentove pokusy o remilitarizáciu svetovej politiky v súlade s potrebou zachovania hlavného trendu v medzinárodných vzťahoch

Poukázal aj na hlbokú krízu v oblasti európskej a euroatlantickej bezpečnosti, tvrdiac, že „sú potrebné nové prístupy pre modernizáciu bezpečnostnej architektúry v tomto najdôležitejšom geopolitickom regióne sveta.“ Z konkrétnych krokov spomenul vytvorenie priestoru pre rozšírený rámec diskusie na tému strategickkej stability, špecificky zameranej na Zmluvu o konvenčných silách v Európe, Zmluvu o balistických raketách (the ABM Treaty) a Zmluvu raketách stredného a krátkeho doletu.

Ďalej si v stručnosti priblížme slová prezidenta Putina z februára 2008. Práve inštitút ruského prezidenta podľa prieskumov verejnej mienky predstavuje najdôveryhodnejšiu mocenskú inštitúciu v Ruskej federácii.[7] Na stretnutí Štátnej rady priblížil prezident situáciu svojej krajiny v dvoch časových zlomoch[8]. Prvým bolo dianie od rozpadu Sovietskeho zväzu až po jeho nástup do úradu a druhým dve funkčné obdobia jeho prezidentúry. Vyslovil názor, že po rozpade ZSSR Rusko muselo čeliť situácii, „keď sa zvonku pôsobiacie sily snažili o oslabenie Ruska a možno dokonca zapríčinili otvorené podnecovanie separatizmu... Nepochybne sme museli čeliť otvoreným prípravám na uskutočnenie agresie proti Rusku

a zmocnenie sa odvekých teritórií... Naše ozbrojené sily boli demoralizované a neboli pripravené na boj... Vybavenie sa stávalo zastaraným.“ Tu môžeme nájsť paralelu so slovami V. Tarasoviča, ktoré popisujú situáciu v Rusku do roku 2000 a separatistické aktivity v oblasti Čečenska, či „nezdary“ ruských ozbrojených zložiek pri oslobodzovaní zajatcov z ruského divadla Dubrovka v 2002 alebo zo školy v Beslane (Severné Osetsko) v 2004. K tomu Putin dodal, že „Rusko samo o sebe je mozaikou teritórií. Legislatíva väčšiny regiónov si odporovala s tou ruskou. ... Štátna moc fungovala neefektívne. Prejavilo sa to v oslabení štátnych inštitúcií a ignorovaní zákona. ... Veľká časť krajiny bola v rukách oligarchov a otvorene vystupujúcich kriminálnych organizácií. Poľnohospodárstvo v štáte bolo vo vážnej kríze. Štátne financie sa vyčerpali a boli sme úplne závislí od zahraničných pôžičiek. To znamenalo, že tretine našej populácie chýbali prostriedky na živobytie.“

Ku svojmu nástupu na prezidentský post sa vyjadril takto: „Znovu sme vybudovali štandardné právne prostredie v krajine. Regionálne právo sme dali do súladu s federálnym právom. ... Zaviedli sme zreteľnú delimitáciu sily medzi federálne, regionálne a lokálne orgány. ... Zbavili sme krajinu škodlivých praktík, pri ktorých sme videli, ako sú štátne rozhodnutia pod tlakom komodít a finančných monopolov, mediálnych magnátov, zahraničných politických kruhov a nehanebných populistov, praktík, ktoré neboli len škodlivé našim národným záujmom, ale aj cynicky ignorovali základné potreby miliónov ľudí. Všetky tieto fakty sú dôkazom, že Rusko vstúpilo do novej éry moderného štátu, ktorý je otvorený vonkajšiemu svetu a tiež obchodu a spravodlivej súťaži. ... Vytvorili sme značné finančné rezervy, ktoré ochránia našu krajinu pred externými krízami a garantujú nám, že budeme schopní vyhovieť našim sociálnym záväzkom do budúcnosti. ... Napriek tomu, že za posledné roky máme nejaké úspešné výsledky, stále sa nám nepodarilo odpútať ekonomiku od úrovne rozvoja energetických zdrojov a komodít. ... Stále sme v štádiu útržkovitých pokusov o modernizáciu našej ekonomiky. ... Jedinou reálnou alternatívou tohto scenára je nasledovať cestu inovatívneho rozvoja založeného na jednej z našich najväčších konkurenčných výhod – realizácii nášho ľudského potenciálu. ... Toto je naša absolútna národná priorita teraz a do budúcnosti... No dnešný štátny systém je zaťažovaný byrokraciou a korupciou a nie je motivovaný k pozitívnym zmenám a ešte menej k dynamickému rozvoju.“ Myslím si, že jeho slová hovoria dostatočne jasne o tom, akou cestou sa bude vyvíjať situácia v Rusku.

O samotnej bezpečnosti Ruska, jeho obranných kapacitách a zahraničnej politickej stratégii Putin tvrdil, že „je viac ako očividné, že svet vstúpil do novej špirály zbrojarských pretekov. Toto však nezávisí od nás a my sme to nezačali. Najrozvinutejšie krajiny sveta využívajú svoje technologické výhody, utracajú miliardy na rozvoj obranných a útočných zbraňových systémoch budúcej generácie. Ich výdaje na investovanie sú niekoľkokrát vyššie ako naše. Striktne dodržiavame naše záväzky za posledných desať rokov a naplňame všetky naše povinnosti vyplývajúce z medzinárodných bezpečnostných zmlúv, vrátane Zmluvy o konvenčných silách v Európe. Ale naši partneri zo Severoatlantickej aliancie neratifikovali presné dohovory, nespĺnili svoje záväzky, a predsa požadovali, aby sme sa naďalej jednostranne podriaďovali. NATO sa rozširuje a privádza svoju vojenskú infraštruktúru čoraz bližšie k našim hraniciam. Uzavreli sme naše základne na Kube a vo Vietname, ale čo sme dostali my?“ Odvoláva sa na nové americké vojenské základne v Rumunsku a Bulharsku o sile približne päť tisíc príslušníkov amerických ozbrojených zložiek a pripravované snahy o umiestnenie radarových systémov v Poľsku a Česku.

Myslím si, že Rusi potrebujú inovatívnu armádu založenú na vysoko moderných štandardoch profesionalizácie a technickej zdatnosti. Podľa neho je potrebné vyhnúť sa nákladnej konfrontácii alebo novým pretekom v zbrojení, ktoré by boli deštruktívne pre ruskú

ekonomiku a katastrofálne pre rozvoj v krajine. ... „Naša voľba je jasná. Rusko je spoľahlivým partnerom pre celistvú medzinárodnú komunitu v riešení globálnych problémov. Zaujímame sa o vzájomne výhodnú spoluprácu vo všetkých oblastiach – v bezpečnosti, energiách a vyrovnávaní sa s klimatickými zmenami.“[9]

Napokon vyhlásenia politických špičiek uzatvárame výrokom vtedajšieho prvého podpredsedu vlády Ruskej federácie Sergeja Ivanova. Ten si myslí, že „proces obrody Ruska súvisí so snahou zaujať dôstojné miesto na svetovej scéne a pevne hájiť národné záujmy“. Zdôraznil v podobnom duchu ako prezident Putin, že „Rusko je otvorená krajina. Prežíva transformáciu pevne zameranú na to, aby nezaostalo medzi hlavnými tendenciami svetového rozvoja. ... Putin zdôraznil, že zabezpečenie bezpečnosti a obranyschopnosti a takisto jeho zahranično-politickej stratégie závisí od úrovne ekonomického a sociálneho rozvoja krajiny. Rusko neraz dokázalo, že môže urobiť to, čo sa mnohým zdá nemožné. V povojnových rokoch sme urobili priemyselný skok a ako prví sme dobyli kozmos. A za posledných niekoľko rokov sme sa presvedčivo obrodili a vzchopili po chaose deväťdesiatych rokov. Od roku 2000 do roku 2007 vzrástol navyše hrubý domáci produkt krajiny o 72 percent. Pri uchovaní dynamiky každoročného rastu HDP môžeme ku koncu roka 2009 dosiahnuť jeho zdvojnásobenie... Ak je Rusko stále bohatšie, neznamená to, že začína veľmi ohrozovať bezpečnosť iných krajín. Ale vplyv Ruska na globálne procesy rastie a bude rásť, tým viac, že je to dané historicky a že mnohé problémy súčasného sveta sa ako predtým posudzujú na základe vzťahov Moskvy a Washingtonu. Dnes je vo svete niekoľko jadrových veľmocí. Všetky, nielen Rusko a USA, by si mali uvedomiť svoju zodpovednosť za uchovanie strategickej bezpečnosti vo svete.“[10]

Rozširovanie NATO a moratórium na zmluvu CFE

Pre celkové pochopenie determinantov správania Ruska si v krátkosti ešte priblížime situáciu okolo Zmluvy o konvenčných ozbrojených silách v Európe, rozširovania NATO, či kľúčový moment Spojených štátov amerických a Ruska v oblasti zbrojenia a obrannej politiky.

Najprv sa pozrieme na Zmluvu o konvenčných ozbrojených silách v Európe (CFE Treaty), ktorá bola podpísaná v roku 1990 v Paríži s cieľom vymedziť rovnováhu síl v Európe medzi krajinami vtedajšej Varšavskej zmluvy a NATO. Po búrlivých zmenách v strednej a východnej Európe v 90. rokoch 20. storočia sa účastníkmi dohody stalo tridsať krajín, pre každú z nich sú určené maximálne množstvá výzbroje a vojenskej techniky.

Rusko tvrdí, že s rozpustením Varšavskej zmluvy a rozšírením NATO prestala CFE zodpovedať reálnej situácii. V roku 1999 bola preto na summite Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) v Istanbule vypracovaná adaptovaná verzia dohody. Platiť začne, až keď ju ratifikujú všetky účastnícke krajiny. Zatiaľ tak urobili len Bielorusko, Ukrajina, Kazachstan a Rusko.

Niektorí účastníci zároveň prijali jednostranné politické záväzky. NATO ako celok sa okrem iného zaviazalo nerozmiestňovať významné vojenské sily na územiach svojich nových členských štátov, Rusko napríklad súhlasilo s odchodom svojich vojakov z Gruzínska a Moldavska. Oficiálny postoj Ruska v tejto oblasti však znie, že otázka vojenských základní je bilaterálnou záležitosťou Ruska a týchto dvoch štátov. (Tarasovič, Ondrejčák, Lupták 2005, s. 253-254) Spojené štáty a ďalšie krajiny NATO však chcú ratifikovať novú zmluvu až potom, keď Moskva vojská skutočne stiahne. Rusko to ale odmieta spájať s plnením CFE.[11]

Situácia sa vyhrotila až 12. decembra, kedy nadobudlo účinnosť Moratórium na záväzky Ruska vyplývajúce z CFE zmluvy. Predchádzalo tomu podpísanie Dekrétu o ukončení ruskej účasti na Zmluve o konvenčných ozbrojených silách v Európe. Tento dekrét 14. júla 2007 podpísal prezident Putin a vo forme návrhu zákona ho 7. novembra toho istého roku jednohlasným súhlasom štyristo jedenástich poslancov prijala Dolná komora ruského parlamentu. Ani jeden poslanec nebol proti. Neskôr návrh odobrila aj horná komora ruského parlamentu. Odtedy je množstvo ruskej vojenskej techniky závislé od vývoja vojensko-politickej situácie. Obmedzili sa napríklad zahraničné inšpekcie v ruských vojenských jednotkách. Tento krok sa na jednej strane vysvetľuje ako reakcia Ruska na to, že jeho západní partneri podmienky zmluvy neplnia a odmietli ratifikovať modifikovanú dohodu podpísanú v roku 1999. Na druhej strane sa argumentuje tým, že tento krok predstavuje ruský prejav nespokojnosti s americkým zámerom rozmiestniť v strednej Európe protiraketový štít.[12]

Na margo spomínanej situácie sa po uzákonení moratória vyjadril aj náčelník ruského generálneho štábu generál Balujevskij a prezident Putin.

Generál si myslí, že to „bola pre Rusko ťažká zmluva“ a že „účinnosť mala v deväťdesiatych rokoch minulého storočia, keď zabránila vojne a efektívne slúžila svojim účelom... Dnes neexistuje potreba obávať sa ruských ozbrojených síl. Akokoľvek, nemyslím si, že ruská armáda je zaviazaná ochraňovať svet pred zlými Američanmi. Potrebujeme naše úsilie využívať spoločne s našimi americkými partnermi v boji proti existujúcim všeobecným hrozbám.“[13]

Prezident tvrdil, že Rusko plnilo všetky povinnosti, ktoré preň z tejto dohody vyplývali. Odvolával sa na záväzky plynúce zo Zmluvy o konvenčných ozbrojených silách v Európe. Argumentoval znižujúcim sa počtom príslušníkov ozbrojených zložiek ruskej armády ešte pred samotným vyhlásením moratória, presunom ťažkej techniky za Ural, postupným odsunom ruských vojsk z Gruzínska a Moldavska, atď. Príčiny moratória podľa neho môžeme vidieť v súvislosti s rozširovaním NATO a v približovaní sa jeho vojenských kapacít k ruským hraniciam, vo vzniku amerických vojenských základní vo Východnej Európe (Bulharsko a Rumunsko), v príprave výstavby radarových základní v Poľsku a Česku, či neplnení si záväzkov ostatných členov, atď. Vyjadril sa, že „dochádza k jednostrannému odzbrojovaniu Ruska...“ a je podľa neho zrejmé, že „proces rozširovania NATO nemá nič spoločného s modernizáciou aliancie alebo zaistením bezpečnosti v Európe. Naopak, je to silne provokačný faktor, ktorý znižuje úroveň vzájomnej dôvery. A máme plné právo opýtať sa proti komu je namierené toto rozširovanie? A čo sa stalo s tými zárukami, ktoré dávali západní partneri po rozpustení Varšavskej zmluvy? Kde sú tie záruky dnes?“[14]^a[15]

Počet ruských vojsk sa teda v zahraničí neustále znižuje. Do 1. augusta 2003 boli úplne stiahnuté mierové sily RF z Balkánskeho polostrova – Kosova a Bosny a Hercegoviny. 1. októbra 2005 prestala existovať vojenská formácia ozbrojených síl RF, ktorá sa zúčastnila na mierovej operácii OSN v Sierra Leone. V súčasnosti už v zahraničí nie sú dislokované ruské vojenské jednotky a pod patronátom OSN a OBSE fungujú len pozorovatelia. (Koval'ov in: Kuprák, Hersi, Ondrečsák, Tarasovič 2006, s. 256) Smutnou výnimkou sú udalosti prebiehajúce v separatistických oblastiach Južné Osetsko a Abchádzko v Gruzínsku, ktoré začali presunom ruských ozbrojených zložiek na územie iného zvrchovaného štátu a vyvrcholili zbytočným krviprelieváním. To už však nie je predmetom nášho článku.

Kvantita a kvalita ruských ozbrojených zložiek

Posledným kľúčovým momentom, na základe ktorého si môžeme dotvoriť obraz mocenského postavenia Ruska v 21. storočí, je problematika kvantity a kvality ruských vojenských zložiek. Ako som na začiatku spomenul pri zmienke o dokumente Aktuálne úlohy Ozbrojených síl Ruskej federácie z roku 2003, dôležitým faktorom ruských silových zložiek je kvalita armády a jej výzbroje. Vojenská reforma začala výrazne napredovať v roku 2004, keď sa vyriešila kríza medzi vtedajším ministrom obrany Sergejom Ivanovom a náčelníkom generálneho štábu Anatolijom Kvašninom. V júli bol Kvašnina nahradený Jurijom Balujevským. Bola posilnená civilná kontrola nad ozbrojenými silami. Hlavným bodom reformy bola a naďalej ostáva profesionalizácia. (Tarasovič, Ondrejcsák, Lupták 2005, s. 256)

Za povšimnutie stojí zmienka, že ruské Raketové vojská strategického nasadenia (RVSN) oficiálne zaradili do svojej výzbroje medzikontinentálne balistické rakety Topol-M (NATO ich registruje ako SS-27). Topol-M predstavuje najlepšiu raketu v tejto triede na svete s doletom okolo 10500 kilometrov a možnosťou prepravy až šiestich samostatne navádzaných jadrových hlavíc. Je schopná prekonať akúkoľvek protiraketovú obranu, a to i viacnásobnú. Rusi dúfajú, že do roku 2015 bude Topol-M hlavným typom jeho strategických síl a už v roku 2020 budú RVSN vyzbrojenými len týmito raketami. Vicepremiér Sergej Ivanov v roku 2006 predstavil spomínaný ruský obranný vojenský program, ktorý bude financovaný z balíka 184 miliárd dolárov na najbližších deväť rokov, teda do roku 2015. „Nemali by sme si robiť starosti s kvantitou, ale s kvalitou. ... V súčasnej dobe nemáme reálny problém s financovaním,“ tvrdí Sergej Ivanov.[16]

Jurij Balujevsky, šéf Generálneho štábu Ruských ozbrojených síl, v polovici novembra 2007 predstavil Rade federácie program rozvoja ozbrojených síl do roku 2020. Podľa jeho slov bude armáda postupne vyzbrojovaná najmodernejšími zbraňovými systémami. Už v roku 2009 budú prvé jadrové ponorky vybavené strelami Bulava, pozemné vojská budú vybavené statickými a prenosnými pozemnými nosičmi rakiet TOPOL-M.[17]

„Raketové plány“ Kremľa, slovami Lukáša Visingera z českého Armádneho technického magazínu, „bývajú dávané do súvislosti s americkou protiraketovou obranou. Rusko vraj ako odpoveď na vypovedanie zmluvy ABM (Anti-ballistic missile, pozn. autora) Američanmi odstúpilo od odzbrojovacej dohody START-2 a začalo rozmiestňovať rakety Topol-M.“ Ďalej dodáva, že „zmluvy START-2 i ABM boli vo svojej podstate zastarané a nezodpovedali geopolitickej realite 21. storočia. USA potrebujú rozvíjať protiraketovú obranu, a to nie proti Rusku, ale predovšetkým proti „darebáckym režimom“. Kremel pravdepodobne vypovedanie zmluvy ABM uvítal; samotná existencia protiraketového štítu je totiž silným argumentom pre rozvoj ruských strategických zbraní vrátane typu Topol-M. ... Teraz je zrejmé, že USA i Rusko zo „vzájomnej výpovede“ nevýhodných zmlúv profitujú. Prezidenti Bush a Putin navyše podpísali odzbrojovaciu zmluvu SORT (Zmluva o redukcii strategických útočných zbraní, pozn. autora), ktorá ... berie ohľad na odlišnosť strategických síl oboch strán. ... Americký protiraketový dáždňik by nebol pre Topol-M prekážkou, ale vďaka súčasnej kvalite vzťahov medzi nimi je akákoľvek úvaha tohto druhu čisto akademická. ... Zmluva SORT je založená na spolupráci a dôvere medzi Washingtonom a Moskvou. Špecifikom SORT je, že sa týka likvidácie jadrových hlavíc, nie rakiet. USA i Rusko totiž plánujú využiť balistické strely s konvenčnými hlavícami a satelitným navádzaním ako rýchle zbrane proti malým významným cieľom a uskutočnili i úspešné testy takýchto rakiet. Topol-M tak možno bude i účinnou zbraňou vo vojne proti terorizmu. Je skutočne paradoxné, že zbrane, ktoré pôvodne vytvorili kedysi nepriateľské supervelmoci proti sebe navzájom, sa teraz menia na zbrane proti spoločnému nepriateľovi.“[18]

A čo sa zmenilo?

7. mája 2008 v Kremli slávnostne inaugurovali za prezidenta Ruskej federácie Dmitrija Medvedeva. Čo môžeme očakávať od nového prezidenta v oblasti zahranično-bezpečnostnej politiky jeho krajiny? Putinova administratíva nastavila jasné parametre a hranice, ktoré sú pre ňu ešte akceptovateľné. V súvislosti z výmenou stráži sa v médiách objavilo nespočetné množstvo dohadov začínajúcich tvrdeniami o možnom dobre fungujúcom tandeme Putin-Medvedev a končiacich názormi o prechodnom „ústavne správnom“ období, ktoré zabezpečí návrat Putina na oficiálne najvyššie miesta v Kremli. Zároveň nesmieme zabudnúť, že Medvedev pochádza z elitných kruhov, ktoré sa neradia medzi silne konzervatívnu tzv. Siloviki skupinu (viac „Prezidentské voľby 2008, časť I., Mepofórum, Pavol Ďuriš, pozn. autora), čím môže dodať zahranično-bezpečnostnej politike nové dynamizujúce prvky. Viacero analytikov sa zhoduje na tom, že počas jeho mandátu môže dôjsť k výraznejšiemu rozvoju a pokroku v tejto oblasti a predovšetkým zlepšeniu vzťahov so Západom. Na druhej strane nesmieme zabudnúť na to, kto je jeho učiteľom a mentorom zároveň. Z tohto zorného poľa sa nám potom črtá do určitej miery skepsa z ďalšieho vývoja.[19]

Súčasťou predvolebnej kampane terajšieho prezidenta bola prezentácia národného sociálneho programu, ktorý nadväzoval na Putinovu dovtedajšiu politiku. Z oblasti zahraničnej politiky jeho predvolebného programu stáli za pozornosť jeho odpovede na otázky redaktorov prestížneho amerického denníka The Financial Times,[20] ktorým tlmočil svoj postoj, že „Rusko bude sledovať a vyvíjať dobre vyváženú zahraničnú politiku zacielenú na obranu jeho vlastných záujmov, a to nekonfrontačným spôsobom“, a že „ďalšie kroky Ruska budú prispievať priamo k posilňovaniu medzinárodnej bezpečnosti ... a zabezpečeniu toho, že si udrží svoje postavenie vo svete.“ Druhým dôležitým bodom v jeho odpovediach redaktorom bol jeho postoj k otázke šírenia nukleárných zariadení. Rusko považuje za jednu z mnohých krajín zodpovedných za ďalší vývoj v tejto oblasti, pričom sa treba zamerať na riešenie situácií vyplývajúcich z rastúcej hrozby nukleárneho terorizmu niektorých účastníkov medzinárodného diania. Dôraz pritom kladie na potrebu prípravy nových zmlúv, ktoré by zaistili škrtý v oblasti strategických útočných zbraní. Za základ pokladá spoluprácu s americkými kolegami aj napriek tomu, že „v mnohých veciach majú odlišné názory“.

My sa však upriamime na prvé kroky a dôsledky Medvedevovej zahraničnej politiky. Z titulu najvyššieho veliteľa ruských ozbrojených síl krátko po svojom vymenovaní do úradu prezidenta, nie náhodou, obhliadol vojenskú základňu vybavenú mobilným raketovým systémom Topol-M. Počas pracovného výjazdu v centrálnom Rusku zdôraznil potrebu vybudovania strategických raketových jednotiek, ktoré budú zodpovedať modernej úrovni čelenia reálne existujúcim situáciám a hrozbám.[21]

Ďalšou významnou indíciou, akým smerom sa Rusko na medzinárodnej scéne poberie, je Medvedevova prvá zahraničná cesta – smer Čína. Oproti Putinovej politike vzájomného súperenia a diplomatických šarvátok nastáva obrat, ktorého výsledkom je potreba posilnenia vzťahov založených na „vzájomnom porozumení a dôvere“. Tu už hovoríme o významnom odkaze svetu, predovšetkým USA a ich spojencom, či Bezpečnostnej rade OSN. Neuralgickým bodom je predovšetkým snaha USA o vybudovanie protiraketového obranného štítu v Európe. Výsledkom Medvedevovej cesty je aj spoločné rusko-čínske vyhlásenie, v ktorom sa okrem iného píše: „Obe strany sa domnievajú, že vytvorenie globálneho raketového obranného systému, zahŕňajúceho rozmiestnenie jeho prvkov v určitých regiónoch sveta, alebo plánu pre nadviazanie takejto spolupráce, nenapomáha podpore strategickej

rovnováhy a stability a je škodlivé medzinárodnej snahe kontrolovať zbrane a zabraňovať ich ďalšiemu šíreniu“.[22] Okrem toho k dnešnému dňu medzi oboma štátmi (Rusko-Čína) existuje množstvo podpísaných vzájomných hospodársko-vojenských zmlúv, ako napríklad miliardový kontrakt na výstavbu nukleárných energetických zariadení.[23]

Záver

Môžeme skonštatovať, že väčšina oficiálnych stanovísk vrcholných predstaviteľov Ruskej federácie de facto vychádza zo základných koncepcií určených prezidentom a Bezpečnostnou radou RF. Na budúcom vývoji Ruska v 21. storočí sa okrem ostatných geopolitických hráčov medzinárodného poľa podíval predovšetkým vývoj po marcových prezidentských voľbách, spôsob, akým sa Rusi vysporiadajú so súčasnou spoločensko-ekonomickou a životnou úrovňou, akým sa zakorenila „putinizácia“ ruskej spoločnosti, ako sa vyvinie situácia okolo rozširovania NATO, „zbrojenia“ Spojených štátov a Ruska, aký účinok bude mať moratórium na podmienky CFE a napokon aké nové výzvy prinesie nový ruský prezident. V neposlednom rade výrazným atribútom, ktorý v súčasnosti nemôžeme opomenúť a ktorý dotvára celkovú mozaiku predkladaného článku, sú udalosti posledných týždňov odohrávajúc sa v ruskom geopolitickom priestore – gruzínska tragédia a opätovné úspešné testovanie rakiet RS-12M Topol (pdľ. klasifikácie NATO označované ako SS-25). Máme tu veľa nezodpovedaných otázok, ale sledovaním týchto faktov dokážeme odhadnúť ďalší vývoj a kroky tohto dôležitého a neprehliadnuteľného štátu na medzinárodnej scéne.

[1]СОСТАВ СОВЕТА БЕЗОПАСНОСТИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ.

<http://www.scrf.gov.ru/persons/sections/6/>

[2]The Security Council.

<http://kremlin.ru/eng/articles/institut04.shtml>

[3]The State Council of Russian Federation.

<http://kremlin.ru/eng/articles/council.shtml>

[4]КОНЦЕПЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ.

<http://www.scrf.gov.ru/documents/1.html>

[5]Address by Sergey Lavrov, Minister of Foreign Affairs of Russia, at New Year Reception for Foreign Journalists Accredited in Moscow, January 15, 2008.

http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/5ad9e8ce57835329c32573d800420985?OpenDocument

[6] Transcript of Remarks and Replies to Questions by Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov at a Press Conference on the Foreign Policy Outcomes of 2007, Russian MFA Press Center, January 23, 2008.

http://www.mid.ru/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/f18f960c1aa32c6dc32573da003fc60f?OpenDocument

[7]Ratings of state institutions. Russian Public Opinion Research Centre.

<http://wciom.com/news/ratings/ratings-of-state-institutions.html>

[8] Speech at Expanded Meeting of the State Council on Russia's Development Strategy through to 2020. President of Russia, Statements on major issues, Kremlin, February 8, 2008.

http://kremlin.ru/eng/speeches/2008/02/08/1137_type82912type82913_159643.shtml

[9]Speech at Expanded Meeting of the State Council on Russia's Development Strategy through to 2020. Kremlin,

Februar 08, 2008.

http://kremlin.ru/eng/speeches/2008/02/08/1137_type82912type82913_159643.shtml

[10]Vystúpenie Sergeja Ivanova na Medzinárodnej konferencii v Mníchove. Hlas Ruska, 10. február 2008.

<http://www.ruvr.ru/main.php?lng=slo&q=573&cid=50&p=10.02.2008>

[11]Rusko končí so zmluvou o konvenčných silách. Pravda, 14. júl 2007.

http://spravy.pravda.sk/tlac.asp?r=sk_svet&c=A070714_105530_sk_svet_p23

[12]Rusko odstúpilo od zmluvy o konvenčných ozbrojených silách. Hospodárske noviny, 07. november 2007.

<http://svet.hnonline.sk/c1-22370020-rusko-odstupilo-od-zmluvy-o-konvenčných-ozbrojených-silach>

[13]Russia's Army to Be "Leaner but Meaner" - Chief of Staff. Moscow News, November 15, 2007.

<http://mnweekly.rian.ru/national/20071115/55289883.html>

[14]Proslov ruského prezidenta Vladimíra Putina na mezinárodní bezpečnostní konferenci v Mníchově. Rusko v globální politice, 18. únor 2007.

<http://www.globalaffairs.cz/cz/oldthemes/oldthem1/512.html>;

[15]Rozhovor Vladimíra Putina s novináři sdělovacích prostředků členských zemí „Velké osmičky“. Rusko v globální politice, 07. červen 2007.

<http://www.globalaffairs.cz/cz/oldthemes/oldthem1/545.html>

[16]State arms program to get 5 trln rubles in 9 yrs – minister. Globalsecurity (RIA Novosti), June 02, 2006.

<http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/russia/2006/russia-060602-rianovosti02.htm>

[17]Kislyakov, Andrei: Military Spending Gets Second Look. For Moscow News RIA Novosti political commentator, Januar 17, 2008.

<http://mnweekly.rian.ru/comment/20080117/55303742.html>

[18]Visinger, Lukáš: Topol-M: Balistická raketa pro 21. století. Armádní technický magazín, 18. prosinec 2006.

http://www.natoaktual.cz/topol-m-balisticka-raketa-pro-21-stoleti-d9o-na_analyzy.asp?c=A061218_105746_na_analyzy_m02

[19]Russia under Medvedev? Commentators' views. Russia Today. December 10, 2007.

<http://russiatoday.ru/news/news/18268>

[20]Interview transcript: Dmitry Medvedev. The Financial Times. March 24, 2008.

http://www.ft.com/cms/s/0/f40629a8-f9ba-11dc-9b7c-000077b07658.html?nclink_check=1

[21]Medvedev inspects missile base on first presidential trip. Russia Today, May 16, 2008.

<http://russiatoday.ru/medvedev/news/24792>

[22]Medvedev and Hu hit out at US missile plan. The Financial Times, May 23, 2008.

http://www.ft.com/cms/s/0/33a8737a-28f2-11dd-96ce-000077b07658.dwp_uuid=7ee6a12e-7d74-11dc-9f47-0000779fd2ac.html

[23]Russia & China need each other: Medvedev. Russia Today, May 24, 2008.

<http://www.russiatoday.com/medvedev/news/25200>

Zdroje:

1. Krejčí, O. Mezinárodní politika. Praha: Vydavatelství Ekopress, 2007, ISBN 978-80-86929-21-7.
2. Tarasovič, Vladimír a kol. Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2003-2004. Bratislava: Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií, 2004, ISBN 80-88842-71-9.
3. Tarasovič, Vladimír – Ondrejcsák, Robert – Lupták, Ľubomír. Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2004-2005. Bratislava: Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií, 2005, ISBN 80-88842-84-0.
4. Lupták, Ľubomír – Hersi, Alexander – Ondrejcsák, Róbert – Tarasovič, Vladimír. Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2005-2006. Bratislava: Odbor bezpečnostnej a obrannej politiky Ministerstva Obrany Slovenskej republiky, 2006, ISBN 80-88842-98-0.
5. Oficiálna stránka Kremľa www.kremlin.ru
6. Bezpečnostná rada Ruskej federácie www.scrf.gov.ru
7. The Security Council. <http://kremlin.ru/eng/articles/institut04.shtml>
8. Ministerstvo zahraničných vecí Ruskej federácie www.mid.ru
9. Ruské centrum pre výskum verejnej mienky www.wciom.com
10. Portál NATO v Českej republike www.natoaktual.cz
11. Portál Moscow News www.mnweekly.rian.ru
12. Portál Hlas Ruska www.ruvr.ru
13. Denník Pravda www.pravda.sk
14. Denník Hospodárske noviny www.hnonline.sk
15. Portál Global Affairs www.globalaffairs.cz
16. Portál The Financial Times www.ft.com